

ARF: Inledning

2006-11-24

Senast uppdaterad 2006-12-15

Sorrow and solitude

these are the precious things

and the only words

that are worth remembering 1

Första gången jag stötte på Townes Van Zandts namn var någon gång i mitten av åttiotalet, under en genomsökning av en tjugokronorsback i en skivbutik. Jag vill minnas att jag köpte skivan, Flyin' shoes, mest på grund av titeln, sedan jag kontrollerat att musikerna på skivan trakterade huvudsakligen akustiska instrument. Jag spelade den ett par gånger, och några spår gjorde ett visst intryck på mig, men det stannade därvid.

Några år senare köpte jag, på Åhrléns i Stockholm, en CD med smakprov på musik från skivbolaget Charly; och där, som näst sista spår, fann jag »Kathleen» av Townes Van Zandt. Den här gången var det knockout i första ronden; trots att skivan genomgående håller mycket hög kvalitet, med jazzklassiker som »How high the moon», blueslegenden Muddy Waters' »Mannish boy», och en av rockmusikens mest kända låtar, »Johnny B Goode», så var »Kathleen» den självklara höjdpunkten. Jag är inte ensam om den bedömningen; »'Kathleen', med sitt mörka och olycksbådande stråkarragemang, är ingenting annat än ett mästerverk [...] man vet liksom inte riktigt vad som väntar runt kröken» 2. Nyligen har en popgrupp, Tindersticks, tagit upp den på repertoaren 3.

Att skriva en litteraturvetenskaplig essä om en favoritmusikant är ett vågstycke, och det av många anledningar. En är naturligtvis svårigheten att vara objektiv; det är lätt att lägga in subjektiva värderingar och låta förutfattade meningar fördunkla omdömet. Det kan, å andra sidan, knappast vara ett ovanligt problem, och skulle jag misslyckas kan jag trösta mig med att även rutinerade litteraturvetare gått i samma fälla.

Ett större problem ställer den nödtvungna separationen av texten från sin omgivning, musiken. I sin bok »Sjungande poeter» [Rasmusson, 1984] hävdar Ludvig Rasmusson att det är »orimligt» 4 att endast analysera texten i en sång, för att några meningar senare gå med på att delarna texten, musiken, framförandet kan analyseras var för sig, så länge som man minns att »det är helheten som är konstverket, inte delarna» 5. För att markera skillnaden mellan sångtexter och »vanlig» poesi har jag ibland funnit det lämpligt att låna några av Rasmussons termer, nämligen »sångpoesi» och »sångpoeter».

Exempel på effekterna av att skilja text och musik åt blir med naturnödvändighet subjektiva, men jämför en läsning av texten till »Bridge over troubled water» med Simon & Garfunkels framförande på LPn (CDn) med samma namn; de ganska intetsägande stroforna lyfts och blir till

en av pophistoriens mest älskade kärlekshymner. Och omvänt: Även en god text kan tillföras något av en tonsättning och ett kongenialt arrangemang; Thorstein Bergmans intensiva röst och stråkarnas suggestiva rytm tillför »En spelmans jordafärd» en ny dimension, och Cornelis Vreeswijks tolkning av »Märk hur vår skugga» laddar Bellmans text med bluesens hela register av »blå» stämningar.

Jag kommer inte alls att beröra den musikaliska delen vare sig musik, arrangemang eller framförande av Townes Van Zandts verk, och det beror främst på att jag totalt saknar kompetens att göra det; att detta är tänkt som en litteraturvetenskaplig essä gör naturligtvis också sitt till. Låt mig bara konstatera att det är musik som fungerar, åtminstone för mig och några andra:

Townes Van Zandts musik, när den är som bäst, har en märklig förmåga att bli en del av lyssnarens liv. Den har en intensitet och en närvaro som bryter ner alla de hinder som annars så ofta ställer sig ivägen för en sådan kommunikation. Och plötsligt finns hans sinnesstämningar, hans känslor där under huden på en. Jag kommer ihåg en amerikansk recensent som en gång skrev något i stil med att 'han krossar ditt hjärta, han får dig att komma ihåg varenda kvinna du någonsin känt, varje plats du någonsin varit ensam på, varje berg du velat se'. Precis så är det. 6

Men även med denna begränsning så finns det problem att övervinna. Texterna är ju på engelska, eller rättare, amerikansk engelska; och naturligtvis sätter bristerna i min kunskap om språket och det kulturella sammanhang inom vilka texterna tillkommit

gränser för min förståelse av texten. Dessutom saknar alla album utom det senaste sångtexter, vilket gjort att jag fått skriva ner de texter jag studerat direkt från framförandet; detta kan naturligtvis också introducera misstolkningar. Jag har försökt motverka detta med hjälp av kontakter på internet, som via elektronisk post rättat fel och förklarat idiom och uttryck.

Till slut några ord om mina källor. Jag har i huvudsak förlitat mig på skiv- och omslagstexter samt de artiklar i svenska tidningar och tidskrifter jag kunnat finna. Jag har också gjort några globala sökningar och hittat några artiklar. Mig veterligt har ingen tidigare betraktat hans texter från en litteraturvetenskaplig synvinkel. 7

- Citerat ur »Nothin'». (TVZ har ofta gjort flera inspelningar av en sång, och därför anger jag inte på vilket album sången finns; i ett appendix finns en sammanställning över alla sånger av TVZ, med uppgift om på vilka album de olika sångerna finns.)

- [Svensson, 1991]. Även Lennart Persson [Persson, 1991] är entusiastisk: »... stråkararrangemanget på 'Kathleen', en av hans mest oroande kompositioner, är briljant i sin enkla och självklara skönhet.»

- [Persson, 1995]

- [Rasmusson, 1984], sid 14; det är svårt att avgöra om ordleken är avsiktlig.

- [Rasmusson, 1984], sid 15.

- [Persson, 1992]

- Det har på flera ställen talats om en doktorsavhandling baserad på en tolkning av »Poncho and Lefty». Upphovet till detta rykte är förmodligen en kommentar som TVZ gjort i sin bok »For the Sake of the Song» [Van Zandt, 1977].